

ПЛЮЩИК І.А.

ст. викладач кафедри зовнішньоекономічної діяльності
Херсонський національний технічний університет
Бериславське шосе, 24, м. Херсон, Україна, 73008
E-mail: plirina@ukr.net
ORCID: 0000-0002-9223-2866

ОГОРОДНИК Р.П.

ст. викладач кафедри зовнішньоекономічної діяльності
Херсонський національний технічний університет
Бериславське шосе, 24, м. Херсон, Україна, 73008
E-mail: ruslik77@meta.ua
ORCID: 0000-0001-5038-9198

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У КРАЇНАХ ЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ

Актуальність. В умовах зростаючого стратегічного значення Чорноморського регіону для ЄС підвищується важливість використання нових можливостей для економічного розвитку, стійкості та сполучення в регіоні та за його межами. Основою соціально-економічного розвитку регіону є інвестиційне забезпечення. Інвестиції торкаються найглибших основ господарської діяльності, визначають процес економічного зростання в цілому. У сучасних умовах вони виступають найважливішим засобом забезпечення умов виходу з економічної кризи, структурних зрушень у країнах, зростання технічного прогресу, підвищення якісних показників господарської діяльності на мікро- і макрорівнях.

Мета та завдання. Метою статті є ідентифікація проблем економічного розвитку та пов'язаних з цим особливостей залучення іноземних інвестицій у країнах Чорноморського регіону.

Результати. Визначено основні соціально-економічні показники Чорноморського регіону – ВВП (ПКС), індекс людського розвитку, кількість населення, питома вага регіонального ВВП у загальносвітовому, обґрунтована стратегічна важливість на геополітичній мапі світу Чорноморського регіону з урахуванням сучасних політичних та економічних викликів у азійсько-європейських відносинах, визначені динаміка та структура вхідних та вихідних інвестицій країн регіону за останні дев'ять років, на основі чого сформовані висновки про значне падіння інвестиційної активності в регіоні починаючи з 2014 року, сформовано перелік основних причин падіння інвестиційної активності у регіоні та визначений зв'язок із загальними показниками економічного розвитку країн регіону. Обґрунтовано зв'язок проблем економічного розвитку та залучення іноземних інвестицій у країни Чорноморського регіону, що на відміну від існуючого підходу охоплює учасників всього регіону, а не окремо взятої країни. Розроблені підходи до спільного вирішення проблем інвестиційного забезпечення країн Чорноморського регіону, що на відміну від традиційних, забезпечує синергетичний ефект та більшу привабливість для інвесторів. Результати дослідження можуть бути використані підприємствами в сфері залучення інвестицій у транскордонні проекти, міжурядовими групами для формування стратегій спільного забезпечення інвестиційної привабливості регіональних програм, учасниками спільних підприємств країн Чорноморського регіону.

Висновки. Країни Чорноморського регіону неоднорідні за своїми показниками, приналежністю до різних економічних та геополітичних об'єднань. Серед країн виділяються явні лідери – це Росія та Туреччина, які мають різні геополітичні інтереси у регіоні і не в змозі стати об'єднуючим началом у регіоні. Чорноморський регіон вже декілька років вийшов із поля зору міжнародних інвесторів, і всі чорноморські країни повинні співпрацювати, щоб знову стати інвестиційно привабливими. Визначені інвестиційні інтереси Китаю у регіоні, який не має стримуючих політичних зобов'язань перед жодною з країн регіону. Можливості для бізнесу є найпотужнішими детермінантами ПІІ. Але особливості інвестиційного клімату, такі як сильні інституції та регуляторні інструменти, також мають значення для країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою, які прагнуть залучити додаткові ПІІ. При поганому регіональному інвестиційному кліматі іноземні інвестори та економіки, що їх приймають, можуть не мати спроможності повністю скористатися можливостями для бізнесу, створеними за рахунок розміру ринку та потенціалу зростання.

Ключові слова: Чорноморський регіон, економічний розвиток, іноземні інвестиції, залучення інвестицій, співпраця, економічні інтереси інвесторів.

PLIUSHCHYK I.A.
Senior Lecturer
Kherson National Technical University
Beruslawskie highway, 24, Kherson, Ukraine
E-mail: plirina@ukr.net
ORCID: 0000-0002-9223-2866

OHORODNYK R.P.
Senior Lecturer
Kherson National Technical University
Beruslawskie highway, 24, Kherson, Ukraine
E-mail: ruslik77@meta.ua
ORCID: 0000-0001-5038-9198

PROBLEMS OF ECONOMIC DEVELOPMENT AND ATTRACTION OF FOREIGN INVESTMENT IN THE COUNTRIES OF THE BLACK SEA REGION

Topicality. *The importance of using new opportunities for economic development, sustainability and connectivity in the region and beyond is enhanced in terms of the growing strategic importance of the Black Sea region for the EU. Investments are the basis of socio-economic development of the region. Investments related to the deepest foundations of economic activity, they determine the process of economic growth in general. In modern conditions, they are the most important tool of ensuring the conditions for the overcoming the economic crisis, for structural changes in the countries, for the growth of technological progress, for the improvement of quality indicators of economic activity at micro and macro levels.*

Aim and tasks. *The purpose of the article is to identify the problems of economic development and the associated features of attracting foreign investment in the Black Sea region.*

Research results. *The basic social and economic indicators of the Black Sea region - GDP (GDP), the index of human development, the population, the share of comparison is used to determine the structure and dynamics of incoming and outgoing flows volumes of direct foreign investments regional GDP in the world, are determined, the strategic importance is emphasized on the geopolitical map of the world of the Black Sea region, according the current political and economic challenges in Asian-European relations, dynamics and structure of incoming and outgoing investments of the countries of the region over the last nine years are defined. On this basis was concluded about the significant drop in investment activity in the region since 2014. A list of the main reasons for the decline in investment activity in the region is formed and relationship with the general indicators of economic development of the region is defined. The connection of problems of economic development and attraction of foreign investments to the countries of the Black Sea region is substantiated, which, unlike the existing approach, covers the participants of the whole region, and not a separate country. Approaches to the joint solution of investment problems of the countries of the Black Sea region are developed, which, unlike the existing ones, provide a synergistic effect and greater attractiveness for investors. Research results can be used by enterprises in attracting investment in cross-border projects, also can be used by intergovernmental groups to formulate strategies for joint provision of investment attractiveness of regional programs, can be used by participants in joint enterprises of the Black Sea region.*

Conclusion. *The countries of the Black Sea region are heterogeneous in their economic indicators, they are belonging to various economic and geopolitical associations. There are explicit leaders among the countries - Russia and Turkey, which have different geopolitical interests in the region and are not able to become a unifying factor in the region. For several years, the Black Sea region is not in the sight of international investors, and all Black Sea countries must work together to become investment attractive again. China's investment interests are identified in a region that does not hold back political commitments to any of the countries in the region. Business opportunities are the most powerful determinants of FDI. But the particularities of the investment climate, such as strong institutions and regulatory instruments, are also important for developing countries and countries with economies in transition which looking for attraction of additional FDI. With a poor regional investment climate, foreign investors and their host economies may not be able to take full advantage of business opportunities created by market size and growth potential.*

Key words: *Black Sea region, economic development, foreign investments, investment attraction, cooperation, economic interests of investors.*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими теоретичними та практичними завданнями.

В умовах зростаючого стратегічного значення Чорноморського регіону для ЄС підвищується важливість використання нових можливостей для економічного розвитку, стійкості та сполучення в регіоні та за його межами. Здійснюються кроки у напрямку активізації транскордонної співпраці в

Чорному морі, зокрема Спільна операційна програма басейну Чорного моря. Виникають ініціативи Чорноморської синергії в майбутньому програмуванні фінансово-технічної співпраці. Особливо актуальними є спільні дії у сфері навколишнього середовища, транспорту та енергетики. Основою соціально-економічного розвитку регіону є інвестиційне забезпечення. Інвестиції торкаються найглибших основ господарської діяльності, визначають процес економічного зростання в цілому. У сучасних умовах вони виступають найважливішим засобом забезпечення умов виходу з економічної кризи, структурних зрушень у країнах, зростання технічного прогресу, підвищення якісних показників господарської діяльності на мікро- і макрорівнях.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Теоретичну та методологічну основу дослідження складають праці К. Акамацу, О. Барановського, Г. Глухої, Є. Звонової, С. Іванової, Ю. Іванової, В. Кириленка, К. Коджими, М. Обстфельда, Т. Озави, О. Пирог, Є. Прасада, І. Пузанова, Р. Раджана, О. Савелка, А. Субраманяна та інших, які досліджують питання визначення ролі ПІІ у забезпеченні сталого економічного розвитку країни, а також фахівців міжнародних статистичних та економічних організацій (ЮНІСТАТ, МАР, МВФ, ОЕСД, ЮНКТАД, ПРООН, ЮНІДО та 109н.), які зосередили свою увагу передусім на макроекономічних аспектах залучення іноземних інвестицій, оскільки саме на регіональному рівні ця проблема викликає найбільше дискусій.

Формулювання цілей дослідження (постановка завдання). Метою статті є ідентифікація проблем економічного розвитку та пов'язаних з цим особливостей залучення іноземних інвестицій у Чорноморському басейні. Для досягнення мети було поставлено наступні завдання: аналіз показників соціально-економічного розвитку країн, що входять до Чорноморського регіону; дослідження сучасних геополітичних проблем та змін у регіоні, тенденцій у відносинах між самими чорноморськими країнами, що впливають на його розвиток; аналіз динаміки інвестиційних потоків у країнах Чорноморського регіону, узагальнення основних проблем інвестування у регіоні.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. На сучасному етапі Чорноморський регіон – це особливий географічний простір, об'єднавчим ядром якого є Чорне море. Проте він не обмежується цією географічною детермінантою. Це поняття ширше за територіальний ареал, і згідно із «Стратегією Чорноморського регіону» ЄС він охоплює 10 країн: Молдова, Румунія, Болгарія, Україна, Грузія, Туреччина, Азербайджан, Вірменія, Росія, Греція; у цьому документі зазначено, що «хоча Вірменія, Азербайджан, Молдова та Греція не є прибережними країнами, історія, наближеність та тісні зв'язки роблять їх природними гравцями в цьому регіоні» [1]. Основні соціально-економічні показники країн регіону наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Показники соціально-економічного розвитку держав Чорноморського регіону у 2018 році*

Країна	ВВП (ПКС), млрд. дол. США	ВВП (ПКС) на душу населення, дол. США	ІЛР (місце)	Площа (км ²)	Кількість населення, млн.
Світ	1231464	17968,9	-	127343220	7594
Armenia (Вірменія)	30,5	10324,9	83	29800	2,95
Azerbaijan (Азербайджан)	179,1	18012,3	80	86600	9,94
Bulgaria (Болгарія)	148,2**	20948,1**	51	110910	7,02
Georgia (Грузія)	42,6	11420,6	70	131940	3,73
Greece (Греція)	320,5	29873,6	31	69700	10,73
Moldova (Молдова)	25,9	7301,0	112	33843	3,55
Romania (Румунія)	521,0**	26595,4**	52	237500	19,47
Russian Federation (Росія)	3986,1	27147,3	49	17098246	144,48
Turkey (Туреччина)	2372,1	28815,5	64	780580	82,32
Ukraine (Україна)	390,3	9233,2	88	603549	44,62
Всього	8016,3	-	-	19182668	328,81

* Складено за [2, 3]

** дані за 2017 рік

Площа регіону становить 19182 тис. км² (15,06% світової площі), тут проживає 328,81 млн. осіб (4,3% світового населення) і виробляється 7450,7 млрд. 110н.110. США ВВП (9,02% загальносвітового ВВП).

Країни басейну Чорного моря, належать до трьох різних груп:

- країни, що включені в Додаток до Регламенту ЄСП № 1638/2006 прикордонного співробітництва: Вірменія, Азербайджан, Грузія, Молдова, Росія та Україна;
- країни-члени ЄС: Болгарія, Греція та Румунія;
- країни, які ведуть переговори щодо вступу до ЄС: Туреччина.

Чорноморський регіон набуває своєї власної значимості – але це суперечливий і іноді небезпечний район. З часом він зазнав незліченних політичних перетворень. І тепер, знову ж таки, він є предметом інтенсивних дискусій. Це відображає зміну динаміки соціально-економічних показників чорноморських країн і складні реалії їхньої політики і конфліктів, економік і суспільств. Географічне розташування, інтереси інших країн і відносини регіону з рештою світу в значній мірі пояснюють відродження країн чорноморського регіону. Перетинаючи Європу і Азію, Чорне море пов'язує північ та південь, схід і захід. Нафтові, газові, транспортні та торговельні шляхи мають вирішальне значення для розуміння його зростаючої значимості.

Стратегічне розташування між запасами вуглеводнів Каспійського басейну та енергоємною Європою ставить Чорне море в унікальне положення. Але, незважаючи на те, що можливість передачі каспійської нафти і газу на європейські ринки підвищує надію на регіональний економічний розвиток і процвітання, конкуренція за контроль трубопроводів, морських і транспортні шляхів для забезпечення посиленого політичного і економічного впливу не тільки у всьому регіоні, але й у глобальному масштабі, підвищує ризики конфронтації. З іншого боку, збільшення кількості маршрутів транспортування при потенційно зростаючому двосторонньому співробітництві за рахунок регіональних мереж може в той же час призвести до надмірних потужностей транспортування газу та нафти [4].

Геополітично важливими характеристиками регіону є наявність великої кількості паливно-енергетичних ресурсів та транзитне положення між головним постачальником вуглеводнів та головним споживачем (Росія, ЄС).

Значення Чорноморського регіону на сьогоднішній день все більше зростає, що пояснюється його геополітичним положенням між фактично двома протилежними цивілізаційними, політичними системами – західною євроатлантичною та східною євразійською. Зважаючи на ці чинники, зростає увага до регіону таких великих міжнародних акторів, як НАТО, ЄС та Росія [5, с. 122].

З 2000 року до початку світової економічної кризи регіон мав один з найшвидших темпів зростання у світі. Торгівля між країнами регіону також зростала. З часу закінчення холодної війни вона зазнала фундаментальних змін з точки зору економічного розвитку і тепер закріпила місце на глобальній економічній арені.

Таблиця 2

Ключові економічні показники країн Чорноморського регіону, 2018 р. (%) *

Країна	Зростання ВВП	Інфляція	Сальдо поточних операцій / ВВП	Бюджет / ВВП	Державний борг / ВВП	ПП / ВВП
Armenia (Вірменія)	5,3%	3,2%	-5,4%	-2,8%	52,5%	2,3%
Azerbaijan (Азербайджан)	1,4%	2,3%	12,9%	5,6%	20,7%	14,9%
Bulgaria (Болгарія)	3,3%	2,8%	4,5%	0,5%	23,3%	3,1%
Georgia (Грузія)	5,2%	2,6%	-11,0%	-2,8%	45,7%	10,8%
Greece (Греція)	2,1%	0,6%	-1,9%	-0,1%	188,1%	2,0%
Moldova (Молдова)	4,0%	3,0%	-10,5%	-0,85%	30,5%	2,1%
Romania (Румунія)	4,3%	4,6%	-4,5%	-3,0%	37,2%	2,9%
Russian Federation (Росія)	2,3%	2,9%	6,5%	2,7%	15,3%	0,9%
Turkey (Туреччина)	3,1%	16,3%	-4,5%	-2,0%	32,3%	1,2%

Ukraine (Україна)	2,9%	10,9%	-4,3%	-1,9%	70,5%	2,4%
Чорноморський регіон	2,7%	6,3%	1,7%	0,7%	36,8%	1,7%

* Складено [6]

Фактором, що заважає зростанню, було запровадження санкцій, а в деяких випадках і сама загроза запровадження санкцій, головним чином, як результат різних геополітичних суперечок. Це значно збільшило глобальну невизначеність і мало негативний вплив на торгові потоки, а також на прямі іноземні інвестиції та інші форми транскордонного фінансування. Це ще більше посилилося тенденцією США використовувати переваги повсюдного доходу долара як глобальної резервної валюти, погрожуючи банкам, фірмам і країнам з жорсткими санкціями, якщо вони не відповідають пріоритетам політики США.

В той час, як показники зростання Чорноморського регіону виглядають неприйнятними, вони містять ряд позитивних аспектів. Зростання було збалансоване з точки зору географії, сектору походження та виду витрат. З таблиці 1 видно, що всі країни Чорноморського регіону виявили позитивні темпи зростання реального ВВП за 2018 рік. Це позитивне зростання було досягнуто другий рік поспіль. Як видно з таблиці, лише дві країни досягли відносно високого зростання ВВП, що перевищує 5,0%, і більшість результатів у країнах були досить близькими до регіонального середнього [6].

У відносинах між самими чорноморськими країнами простежуються дві протилежні тенденції – прагнення до співпраці та конкуренція, що певною мірою гальмує розвиток регіонального співробітництва. Серед основних дезінтеграційних факторів країн Чорноморського регіону, що виділяються більшістю дослідників [7, с. 442, 8, с. 580], варто відзначити:

- 1) відсутність стратегічної орієнтації країн на активізацію Чорноморського економічного співробітництва як головного пріоритету національної зовнішньої економічної політики;
- 2) обмежена взаємодоповнюваність національних господарств, що виявляється в низьких обсягах товарообмінних операцій, які здійснюються в межах зони Чорноморського співробітництва;
- 3) наявність історичних конфліктів, що виявляються у формі взаємних територіальних претензій, нерегульованих двох та багатосторонніх конфліктних ситуацій, учасниками яких на сьогоднішній день є 8 з 12 країн регіону;
- 4) соціальна несумісність, яка призводить до посилення напруженості у так званому «трикутнику культур» через приналежність населення до різних релігійних конфесій (християнства, ісламу, західної секуляризованої культури), що зумовлює розбіжності в ідеології, закладеній в основу державної політики, у тому числі соціально-економічної.

Особливістю країн Чорноморського регіону є пріоритетна спрямованість співробітництва на активізацію міжнародних інвестиційних та коопераційних зв'язків у виробничій сфері проявляється у переліку напрямів співробітництва, галузевій спрямованості проектів та програм, що реалізуються спільними зусиллями країн-партнерів, а саме: 1) транспортному (перевезення вантажів наземним транспортом і створення відповідної інфраструктури); 2) нафто- і газопровідний (побудова системи міжнародних нафто- і газопроводів у регіоні з підключенням до загальноєвропейської системи); 3) розвиток транспортної системи Чорного моря (системи поромних перевезень); 4) формування системи погодження функціонування фінансових систем (створення банківських центрів регіону).

При цьому економічне співробітництво країн розвивається переважно в сфері створення транспортних коридорів і спільних підприємств у галузі транспортування ресурсів. Басейн Чорного моря є часткою загальноєвропейського транзитного транспортного коридору, який у майбутньому повинен простягтися до країн Центральної Азії через реалізацію проекту TRASECA та інших перспективних проектів. Це сприяє поглибленню співробітництва, однак недостатньо для реальної інтеграції в інших сферах [9, с. 9].

Одним з показників розвитку країн регіону є обсяги інвестування. Рух іноземних прямих інвестицій у Чорноморський регіон протягом 2010-2018 рр. наведені у таблицях 3, 4 та ілюструє рисунок 1.

Таблиця 3

**Чистий притік прямих іноземних інвестицій у країни Чорноморського регіону, млрд. дол.
США***

Країна	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Armenia (Вірменія)	0,53	0,65	0,50	0,35	0,40	0,18	0,34	0,25	0,25
Azerbaijan (Азербайджан)	3,35	4,49	5,29	2,62	4,43	4,05	4,50	2,87	1,40
Bulgaria (Болгарія)	1,84	2,10	1,79	1,99	1,09	2,61	1,56	2,83	2,58
Georgia (Грузія)	0,90	1,17	0,94	1,03	1,82	1,66	1,57	1,83	1,18
Greece (Греція)	0,53	1,09	1,66	2,95	2,70	1,27	2,70	3,57	4,31
Moldova (Молдова)	0,29	0,35	0,25	0,24	0,34	0,22	0,09	0,16	0,23
Romania (Румунія)	3,21	2,37	3,05	3,85	3,87	4,32	6,25	5,95	6,88
Russian Federation (Росія)	43,17	55,08	50,59	69,22	22,03	6,85	32,54	28,56	8,82
Turkey (Туреччина)	9,10	16,18	13,74	13,56	13,34	19,27	13,95	11,55	13,02
Ukraine (Україна)	6,45	7,21	8,18	4,51	0,85	3,05	3,44	2,83	2,48
Всього	69,38	90,69	85,99	100,32	50,87	43,47	66,95	60,40	41,16
Світ	1857,4	2291,8	2130,0	2134,4	1838,2	2394,0	2480,3	2085,1	1071,9

* Складено за [2]

У динаміці притоку іноземних інвестицій до країн Чорноморського регіону простежуються значні зміни як за загальними обсягами так і у структурі інвестицій за країнами. Загальна тенденція до збільшення обсягів інвестування у регіон спостерігалась у 2010-2013 роках. У 2014 році потік інвестицій зменшився майже у 2 рази, що можна пов'язати з початком агресії Росії у Причорноморському регіоні і анексією Криму. У 2016-2017 роках обсяг інвестицій збільшився у 1,5 рази відносно обсягу 2015 року. У 2018 році притік ПІІ складає 41,16 млрд. дол. США, що є найменшим значенням за розглянутий період. Лідерами за обсягами вхідних інвестицій регіону є Росія (окрім 2015 року) та Туреччина (у 2018 р. 31,6% інвестицій серед країн Чорноморського регіону припадало на Туреччину та 21,4 – на РФ). Відбувається все це на тлі загальних тенденцій у коливанні світових обсягів вхідних іноземних інвестицій. Так у 2018 році відзначено найменший загальний обсяг інвестицій у світі на рівні 1071,9 млрд. дол. США.

Таблиця 4

Прямі іноземні інвестиції з країн Чорноморського регіону, 112н.112112. 112н.112. США*

Країна	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Armenia (Вірменія)	0,01	0,22	0,02	0,03	0,02	0,02	0,07	0,02	-0,01
Azerbaijan (Азербайджан)	3,02	3,55	4,48	1,48	1,99	3,21	2,57	2,56	1,76
Bulgaria (Болгарія)	0,59	0,49	0,41	0,35	0,88	0,10	0,85	0,53	0,96
Georgia (Грузія)	0,19	0,18	0,22	0,13	0,41	0,32	0,41	0,20	0,29
Greece (Греція)	1,70	1,82	0,68	-0,70	3,02	1,58	-1,76	0,57	0,89
Moldova (Молдова)	0,01	0,03	0,03	0,03	0,04	0,01	0,01	0,01	0,04
Romania (Румунія)	0,24	0,06	-0,21	-0,06	0,27	1,03	1,26	0,39	1,00
Russian Federation (Росія)	52,62	66,85	48,82	86,51	57,08	22,09	22,31	36,76	31,93
Turkey (Туреччина)	1,48	2,37	4,11	3,64	7,05	5,10	3,14	2,70	3,65
Ukraine (Україна)	0,69	0,19	0,98	0,43	0,55	0,04	0,17	0,23	0,12
Всього:	60,54	75,76	59,53	91,83	71,30	33,48	29,04	43,98	40,62
Світ	1751,7	2127,7	1760,8	1932,0	1728,6	2020,5	2093,4	2016,2	796,6

*Складено за [2]

Динаміка обсягів інвестування з країн Чорноморського басейну має обернену подібність до динаміки притоку іноземних інвестицій у регіон. У більшості країн регіону починаючи з 2014 року збільшується обсяг відтоку інвестицій з країн. У структурі найбільшу питому вагу займає Російська

Федерация (у 2018 році – 78,6%).

Порівняльний аналіз вхідного і вихідного потоку іноземних інвестицій показує, що протягом 2010-2018 років спостерігалось перевищення вхідного потоку над вихідним окрім 2014 року. Найбільше падіння обсягів інвестування відзначено у 2014-2015 роках із поступовим збільшенням у 2016-2017 роках.

Китай стає головним гравцем на Чорному морі, що виступає в інтересах країн пострадянського простору і під зацікавленим наглядом Росії і країн-членів Європейського Союзу.

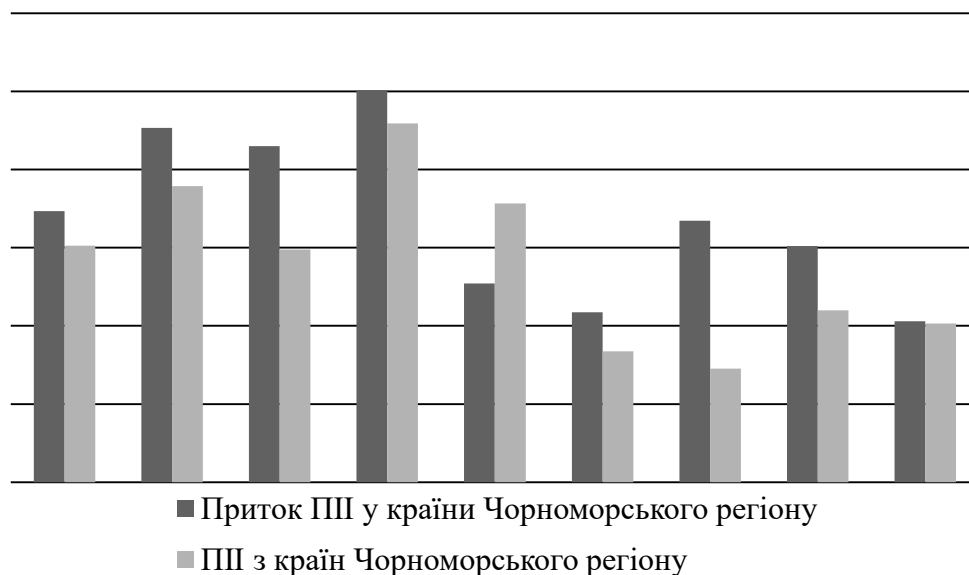

Рис. 1. Динаміка потоків іноземних інвестицій у Чорноморському регіоні, млрд. дол. США

З новим проектом «Шовкового шляху», офіційно запущеним у 2013 році, Китай зараз інвестує значні кошти в Чорноморський регіон і поступово стає ключовим гравцем у цьому регіоні, у той час як увага Росії та Заходу все ще зосереджується на стримуванні російських конфліктів в Грузії, Молдові та Україні. Зростаюча присутність Китаю – це можливість для чорноморських країн модернізувати інфраструктуру та заохочувати іноземні інвестиції для розвитку своєї економіки.

Хоча країни-члени ЄС і Сполучені Штати все ще обережно наважуються інвестувати в невизнані російсько-контрольовані пара-держави на пострадянському просторі, ризикуючи образити відносини з країнами, суверенітети яких вони підтримують, Китай тим часом не обмежений в кордонах, визнаних ООН. Прикладом можуть слугувати китайські перемовини з підприємствами Придністровської республіки для збільшення імпорту придністровського коньяку. У Абхазії, території, визнаній лише Росією, Нікарагуа, Венесуелою, Науру і нещодавно Сирією, влада вирішила відмовитися від пропозиції Китаю відправити 3000 робітників китайців, щоб інвестувати в оновлення портів і доріг, побоюючись втратити контроль над територією та їх ідентичністю. Незважаючи на це, китайські інвестиції на цій території з населенням лише 240000 жителів здійснені, хоча і обмежені кількома сільськогосподарськими підприємствами.

Невизнані держави надають Китаю можливість розвивати свої інвестиції. Зазвичай, соціальні стандарти в таких країнах є нижчими, більш проста система оподаткування, а рівень заробітної плати є меншим в порівнянні з іншими визнаними країнами регіону, умови праці не дотримуються. Пекін, здається, отримує певні переваги від заморожених конфліктів і суперництва в Чорноморському регіоні. Таким чином, він не соромиться грати на існуючому напруженні, таким як між Вірменією та Азербайджаном для будівництва своєї інфраструктури, яка повинна з'єднати Росію з Туреччиною та Вірменією з Іраном.

Згідно з опитуванням ЮНКТАД, десятка найбільш перспективних країн-донорів складається з Китаю, США, Німеччини, Великобританії, Японії, Індії, Франції, ОАЕ, Італії та Республіки Корея; тож чотири з 10 країн – це країни, що розвиваються. Натомість десятка перспективних країн-реципієнтів включає в себе США, Китай, Індію, Індонезію, Таїланд, Бразилію, Великобританію, Німеччину, Мексику та Філіппіни. У цьому списку з 10 країн сім – це ті, що розвиваються. Тобто загальний тренд залишається незмінним: донорами переважно виступають розвинуті країни, а

реципієнтами – країни, що розвиваються [11]. Водночас Китай займає вже першу сходинку серед найперспективніших донорів. Можна очікувати, що в майбутньому країни, що розвиваються, все більше будуть посилювати свою присутність.

Чорноморський регіон знову виходить з периферії і утверджується як частина євроатлантичного проекту. Такі країни Румунія, Болгарія, Туреччина, Грузія, а також Росія і Україна змагаються за те, щоб стати країнами-транзитерами мінеральних ресурсів. Вони також пропонують потенційні можливості в секторі нафтопереробки та розподілу. Енергетичні профілі шести країн дуже різноманітні: Болгарія, Румунія і Туреччина намагаються скоротити свою значну залежність від вітчизняного вугілля за рахунок збільшення імпорту газу. Румунія – з її канадським проектом – і Болгарією – з двома останніми реакторами – продовжуватиме покладатися на ядерну енергію. Туреччина також планує побудувати атомну електростанцію. Ці країни є нетто-імпортерами, починаючи від Румунії, яка імпортує 39% від загального обсягу первинної енергії, до Грузії 80% імпортованих паливно-енергетичних ресурсів.

Таким чином, залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ) є надзвичайно важливим для країн Чорноморського регіону. Вигоди від ПІІ є очевидними, що впливають з припливу капіталу та створення нових робочих місць. Проте рівнозначне, якщо не більше значення, особливо для країн з перехідною економікою цього регіону, є зв'язки та іншими ефектами, які можуть виникнути. Термін «зв'язки» стосується зв'язку ланцюжків постачання багатонаціональних компаній (БНК) з ланцюгами постачання місцевих малих і середніх підприємств. Такий зв'язок, наприклад, у вигляді МСП, що стає постачальником БНК, допоможе МСП у регіоні збирати вигоди від глобалізації економіки, а не просто страждати через конкурентний тиск, який вона приносить. Що стосується інших наслідків, то вони включають передачу нових технологій виробництва і розподілу, нові управлінські та корпоративні практики, нові методи роботи, навіть новий менталітет.

Проте в той час, коли потрібні ПІІ, найбільше глобальних перспектив. В останні кілька років глобальні потоки зменшилися. Проте все більше країн, що розвиваються, намагаються залучити іноземні інвестиції в надзвичайно конкурентному середовищі, в якому розвинені країни традиційно отримують лівову частку [12, с. 88].

ПІІ, які Чорноморський регіон залучає протягом останніх кількох років, були незначними. Інвестори відійшли від регіону. Навпаки, Центральна та Східна Європа (Угорщина, Польща та Чехія та 114н..) отримували значний потік глобальних потоків ПІІ.

Хороший бізнес-клімат має першочергове значення для залучення ПІІ, і, на жаль, в Чорноморському регіоні легко знайти бар'єри та перешкоди для підприємців. Бюрократія, що часто змінює правила гри, корупція продовжує ускладнювати життя місцевих та іноземних бізнесменів у багатьох місцях регіону. Основною стратегією, яку повинні розробляти країни, є поліпшення бізнес-клімату. Потрібно, однак, перш за все політична воля для забезпечення дотримання та імплементації законодавства, яке вже в значній мірі здійснюється.

Друге значення має ринок. Питання, які потенційні інвестори мають про країну: Чи існує ринок для моєї продукції? Або чи є доступ до ринків для моєї продукції? Відповідь на це питання наголошує на важливості регіонального співробітництва. Створивши регіональний ринок, глобальним інвесторам можна продемонструвати, що інвестування в будь-яку з цих країн автоматично надає їм доступ до величезного ринку, що становить третину мільярда людей. Тому вкрай важливо знищити якомога більше нетарифних бар'єрів в межах регіону і таким чином збільшити наші внутрішні торговельні потоки.

Окрім вищезгаданих двох основних потреб – сприятливий бізнес-клімат, доступ до ринків – кожен інвестор має інші важливі потреби специфічного характеру, які уряди повинні чітко розуміти.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз показників соціально-економічного розвитку країн Чорноморського регіону показав, що країни неоднорідні за своїми показниками, приналежністю до різних економічних та навіть геополітичних об'єднань. Серед країн виділяються явні лідери – це Росія та Туреччина, які мають різні геополітичні інтереси у регіоні і не в змозі стати об'єднуючим началом у регіоні.

Чорноморський регіон вже декілька років вийшов із поля зору міжнародних інвесторів, і всі чорноморські країни повинні співпрацювати, щоб знову поставити регіон на карту інвесторів. Можна лише сподіватися, що зараз ми почнемо бачити все більше і більше потоків ПІІ, що надходять у ці країни. На загальному фоні зниження економічного розвитку та інвестиційної активності у світі визначені інвестиційні інтереси Китаю у регіоні, який не має стримуючих політичних зобов'язань перед жодною з країн регіону, хоча він і не є одним з привабливих регіонів-реципієнтів інвестицій

через економіко-політичну нестабільність.

Як огляд теоретичної літератури, так і аналіз з використанням статистичних джерел даних свідчать про те, що можливості для бізнесу – наприклад, розмір і потенціал зростання ринків, що можна виміряти показниками ВВП, індексу людського розвитку, сальдо поточних операцій та іншими – є найпотужнішими детермінантами ПІІ. Але особливості інвестиційного клімату, такі як сильні інституції та дружні регуляторні інструменти, також мають значення для країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою, які прагнуть залучити додаткові ПІІ. При поганому інвестиційному кліматі іноземні інвестори та економіки, що їх приймають, можуть не мати спроможності повністю скористатися можливостями для бізнесу, створеними за рахунок розміру ринку та потенціалу зростання. Тому економіки, які мають низький інвестиційний клімат, може повернути як менше ПІІ, так і менш якісних ПІІ, ніж це можливо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Синергія Чорноморського регіону – нова пропозиція співробітництва. URL: https://library.euneighbours.eu/sites/default/files/com07_160_uk.pdf.
2. World Bank Open Data URL: <https://data.worldbank.org/>
3. Global Human Development Indicators URL: <http://hdr.undp.org/en/countries>
4. A 2020 Vision for the Black Sea Region. A Report by the Commission on the Black Sea. URL: https://www.researchgate.net/publication/232830925_A_2020_vision_for_the_Black_Sea_region_The_Commission_on_the_Black_Sea_proposes
5. Копачинська Г., Козяр О. Передумови та чинники співробітництва України в Чорноморському регіоні *Часопис соціально-економічної географії*. 2016. Вип. 20. С. 121-126.
6. Annual Report 2018 of the Black Sea Trade and Development Bank. URL: https://www.bstdb.org/news-and-media/annual-reports/BSTDB_Annual_Report_2018.pdf
7. Макогон Ю.В. Состояние и возможности развития торгового флота Украины в зоне Чорноморского экономического сотрудничества. *Проблемы и перспективы сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ*. 2011. № 2. С. 440-454.
8. Палагусинець Р.В. Аналіз взаємовідносин країн-членів ЧЕС в контексті збереження енергетичної безпеки. *Проблемы и перспективы сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ*. 2011. № 2. С. 576-586.
9. Дадашев Б.А., Боярко І.М. Розвиток чорноморського економічного співробітництва в контексті активізації інвестиційних процесів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 20. С. 6-12.
10. Lambert M.E. China takes it all in the Black Sea region. URL: <http://neweasterneurope.eu/2019/02/19/china-takes-it-all-in-the-black-sea-region/>
11. Краус Н.М., Краус К.М., Криворучко О.С. «Інноваційний ландшафт» у координатах світоekonomіки *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 16. URL: <http://www.global-national.in.ua/issue16-2017>.
12. Cureteanu R. S., Clep P. L. Foreign direct investment in Black Sea region *Journal of Economics and Business Research*. 2012. № 1. P. 86-90.

REFERENCES

1. Synerhiya Chornomors'koho rehionu - nova propozyziya spivrobotnytstva. Retrieved from https://library.euneighbours.eu/sites/default/files/com07_160_uk.pdf.
2. World Bank Open Data. Retrieved from <https://data.worldbank.org/>
3. Global Human Development Indicators. Retrieved from <http://hdr.undp.org/en/countries>
4. A 2020 Vision for the Black Sea Region. A Report by the Commission on the Black Sea. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/232830925_A_2020_vision_for_the_Black_Sea_region_The_Commission_on_the_Black_Sea_proposes
5. Kopachyns'ka, H., Kozyar, O. (2016) "Peredumovy ta chynnyky spivpratsi Ukrayiny v Chornomors'komu rehioni", *Chasopys sotsial'no-ekonomichnoyi heohrafiyi*, no. 20, pp. 121-126.
6. Annual Report 2018 of the Black Sea Trade and Development Bank. Retrieved from https://www.bstdb.org/news-and-media/annual-reports/BSTDB_Annual_Report_2018.pdf
7. Makohon, YU.V. (2011) "Sostoyanye y vozmozhnosty razvytyya torhovoho flotu Ukrayiny", *Problemy i perspektivy spivrobotnytstva mizh krayinamy Yevropy v ramkakh Chornomors'koho*

ekonomichnoho spivrobitnytstva ta HUAM, no 2, pp. 440-454.

8. Palahusynets', R.V. (2011) "Analiz vzayemovidnosyn krayin-chleniv CHES v konteksti zberezhenya enerhetychnoyi bezpeky" *Problemy i perspektyvy spivrobitnytstva mizh krayinamy Yevropy v ramkakh Chornomors'koho ekonomichnoho spivrobitnytstva ta HUAM*, no 2, pp. 576-586.

9. Dadashev, B.A., Boyarko, I.M. (2013) Rozvytok chornomors'koho ekonomichnoho spivrobitnytstva v konteksti aktyvizatsiyi investytsiynykh protsesiv. *Investytsiyi: praktyka ta dosvi*, no 20. pp. 6-12.

10. Lambert M.E. China takes it all in the Black Sea region. Retrieved from <http://neweasterneurope.eu/2019/02/19/china-takes-it-all-in-the-black-sea-region/>

11. Kraus, N.M., Kraus, K.M., Kryvoruchko, O.S. (2017) "«Innovatsiynyy landshaft» u kooperatsiyi svidomosti ekonomiky" *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*, no 16. Retrieved from <http://www.global-national.in.ua/issue16-2017>.

12. Cureteanu, R. S., Clep, P. L. (2012) "Foreign direct investment in Black Sea region" *Journal of Economics and Business Research*, no. 1, pp. 86-90.